

Вигівська В. О.

завідувач сектора інформатизації
наукова бібліотека загальноуніверситетського факультету
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Інформаційні технології у сучасній бібліотеці навчального закладу

«... автоматизація бібліотечно-інформаційної діяльності – це прояв не лише сучасного науково-технічного розвитку, а й соціального прогресу: забезпечується не лише своєчасний й швидкий доступ користувачів до інформації та першоджерел, але в цілому створюються умови для реалізації одного з головних принципів відкритого суспільства – принципу загальної доступності інформації та публікацій».

Яків Леонідович Шрайберг

Наука переважно твориться в університетах. Отже, бібліотека в структурі університету має важливе значення. На сучасному етапі одним із завдань бібліотеки вишу є створення автоматизованої системи інформаційного забезпечення навчального та науково-дослідного процесів, тобто, надання необхідної інформації викладачам, студентам, науковим співробітникам, як на друкованих, так і на інших видах носіїв. В сучасних умовах основою такої системи є новітні комп'ютерні інформаційні технології, які запроваджуються до традиційних бібліотечних процесів.

Сьогодні до мережі багатьох бібліотек навчальних закладів та офіційних установ України впроваджено програмний продукт – Автоматизована інформаційно-бібліотечна система "УФД/Бібліотека".

Що стосується наукової бібліотеки Криворізького національного університету, то процес автоматизації в ній розпочався з 2005 року із впровадження проекту автоматизації всіх бібліотечно-інформаційних структур.

На першому етапі комп'ютеризації сформовано першу інформаційну базу бібліотеки – електронний каталог, згодом було автоматизовано основні виробничі процеси наукової бібліотеки, а саме:

- відділу комплектування – визначення потреб, замовлення літератури, оформлення надходжень, облік і аналіз фонду, списання;
- сектору наукової обробки документів – складання бібліографічного опису документа, класифікація, створення каталогів тем;
- відділу довідково-інформаційної та бібліографічної роботи – складання аналітичних описів, підготовка бібліографічних довідок, бібліографічних покажчиків, віртуальних виставок літератури, бібліографічних пам'яток.

Система дає змогу працювати в мережі одночасно 25 користувачам та передбачає захист від несанкціонованого доступу. Тому кожен користувач має свої власні ім'я, пароль та повноваження, надані адміністратором програми.

Основний інформаційний продукт бібліотеки – електронний каталог.

Електронний каталог – це бібліотечний каталог, що працює в режимі реального часу і є складовою частиною довідково-пошукового апарату (ДПА) бібліотеки і центральною ланкою автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи. Електронний каталог відображає склад і зміст бібліотечного фонду друкованих, аудіовізуальних, електронних документів і слугує для забезпечення вільного доступу до інформаційних ресурсів бібліотеки і реалізації багатоаспектного інформаційного пошуку.

Користувачі бібліотеки мають можливість здійснювати пошук за такими параметрами як автор, назва, індекс УДК, предмет (тема).

Використання інноваційних технологій у роботі наукової бібліотеки університету дозволяє розширити діапазон обслуговування. Споживачами послуг можуть стати не тільки локальні, але й віддалені користувачі, які знаходяться поза єдиним простором, у якому здійснюється безпосереднє обслуговування.

У сучасному розумінні віддалений користувач – це користувач, який має доступ до обчислювальної системи за допомогою віддаленого терміналу (рис. 1).

Рис. 1. Взаємодія між безпосереднім користувачем, віддаленим користувачем і бібліотекою за впровадження інновацій до обслуговування

Одним із інструментів, що дозволяє ефективно обслуговувати віддалених користувачів, є сайт бібліотеки вищого навчального закладу.

Сайт наукової бібліотеки університету зареєстровано в мережі у 2013 році. На сайті відображено загальну інформацію про бібліотеку, послуги та сервіси, Інтернет-ресурси.

Звернімо увагу на оцінку ефективності сайту бібліотеки за допомогою аналізу наступних показників: відвідування, загальна кількість переглянутих сторінок, кількість переглянутих сторінок за одне відвідування, показник відмов, середній час перебування на сайті, нові відвідування. А також на проаналізовану кількість звернень на сайт наукової бібліотеки університету у географічному аспекті, за категоріями користувачів, за ключовими словами та за показником використання бібліотечних сторінок.

Основні показники, що характеризують ефективність сайту наукової бібліотеки університету було отримано за допомогою використання Google Analytics, оскільки це засіб веб-аналітики корпоративного рівня, він є більш потужним за своїми обліковими та графічними можливостям.

Розглянемо статистичні дані, отримані в Google Analytics.

Таблиця 1

Загальні показники використання сайту наукової бібліотеки ДВНЗ «КНУ» за період з 1 вересня 2014 р. – 31 серпня 2015 р.

Місяць	Відвідування	Переглянуто сторінок	Переглянуто сторінок за одне відвідування	Показник відмов %	Час перебування на сайті	Нові відвідування %
2014 р.						
Вересень	1706	13013	7,63	1.35	00:02:53	64.35
Жовтень	1761	17402	9,88	2.00	00:03:53	57.98
Листопад	1928	17285	8,97	3.85	00:03:37	60.84
Грудень	1383	12060	8,72	3.84	00:03:03	62.55
2015 р.						
Січень	1192	8618	7,19	4.63	00:02:19	56.46
Лютий	1187	10824	9,04	9.41	00:03:50	53.54
Березень	1482	9352	6,54	28.45	00:02:27	63.89
Квітень	1233	8721	6,32	12.51	00:02:24	56.85
Травень	1592	13335	8,41	8.01	00:03:08	52.22
Червень	1203	9137	7,95	9.94	00:02:55	60.76
Липень	956	8673	6,19	9.63	00:02:36	71.25
Серпень	792	4453	5,62	8.24	00:01:23	73.36

Дані Google Analytics свідчать, що за проаналізований період сайт наукової бібліотеки університету відвідали 16 415 віддалених користувачів. Пік відвідувань сайту припадає на листопад 2014 року і становить 1 928 користувачів. З червня 2015 р. кількість відвідувань поступово знижувалася. Можна припустити, що зменшення кількості користувачів сайту у літній період пов'язане з тим, що основною його аудиторією є студенти, активні користувачі сайту протягом навчального року. Тобто сайт бібліотеки відповідає інформаційним очікуванням користувачів, вони розглядають його як такий, зміст якого спрямований на забезпечення навчального та наукового процесів.

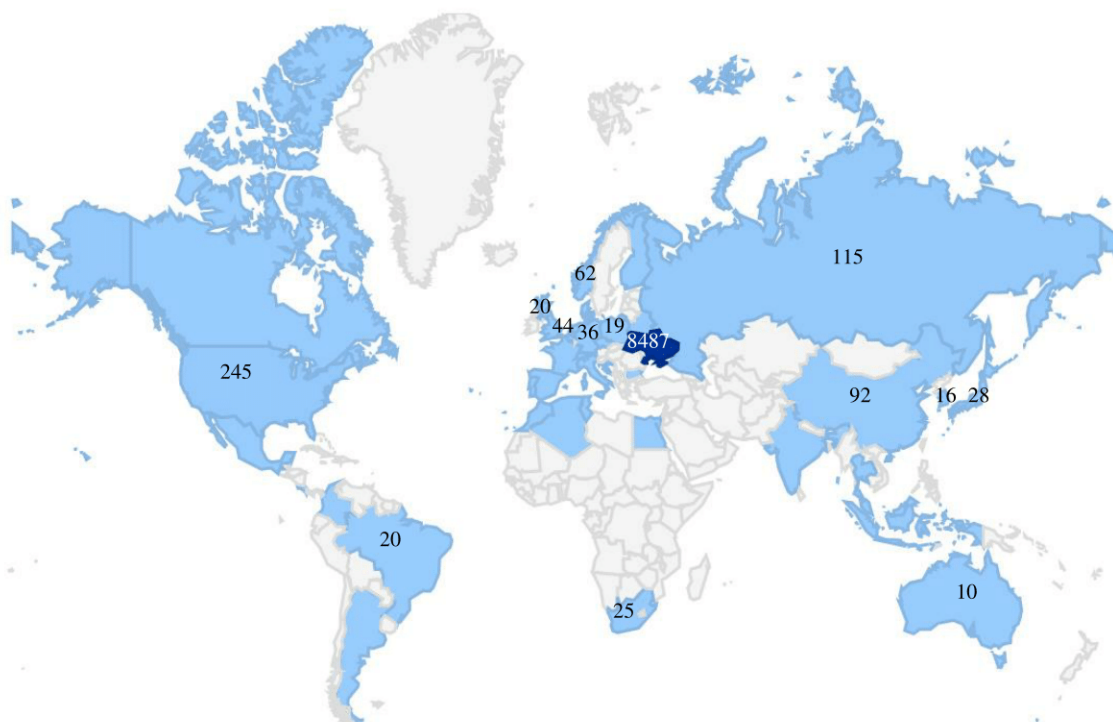
Показник нових відвідувань дозволяє припустити, що співробітники наукової бібліотеки творчо підходять до реклами сайту. А велика кількість відвідувачів, що повертаються, свідчить про те, що зміст сайту досить цікавий, і вони відвідують його неодноразово.

Час перебування на сайті є одним із способів вимірювання якості відвідувань. Якщо відвідувач проводить на сайті багато часу, то можна припустити, що він активно користується представленою інформацією. Дані Google Analytics показують, що середній час перебування на сайті наукової бібліотеки ДВНЗ «КНУ» одного користувача в проаналізований період становить приблизно 3 хв. 18 сек., середня кількість переглянутих одним читачем сторінок – 3 сторінки. Тобто, на перегляд однієї сторінки припадає близько 1 хв. Цього часу достатньо, щоб здійснити пошук в електронному каталозі, переглянути стрічку новин тощо.

Корисним для оцінки ефективності сайту наукової бібліотеки університету є показник відмов. Він дозволяє оцінити якість відвідувань: високі значення цього показника свідчать про те, що зміст сторінки, на яку зайшов користувач, не відповідає його очікуванням. Середній показник відмов, що зареєстрований у Google Analytics для сайту наукової бібліотеки університету становить 8,48 %, це надзвичайно низький показник відмов, а отже, наукова бібліотека має якісний сайт. (Питання про рівень показника відмов висвітлюється на сайті Ярослава Федорака «Українська блогосфера» в повідомленні від 5 травня 2011 р. «Простий спосіб зниження “показника відмов» (bounce gate)»).

Географія користувачів сайту досить широка, на зображенні 2 виділено чотирнадцять країн, користувачі з яких найчастіше зверталися на сайт наукової бібліотеки ДВНЗ «КНУ» протягом 2015 року.

Географія користувачів сайту наукової бібліотеки ДВНЗ «КНУ»

Україна – 8487, США – 245, Росія – 115, Китай – 92, Норвегія – 62, Нідерланди – 44, Німеччина – 36, Японія – 20, Південна Африка – 25, Бразилія – 20, Великобританія – 20, Польща – 19, Південна Корея – 16, Австралія – 10.

За даними зображення 2 бачимо, що найбільша кількість користувачів сайту наукової бібліотеки університету знаходиться в Україні, близьке зарубіжжя представлено користувачами з Росії та Польщі. Інформація, що розміщена на сайті, зацікавила також користувачів із США, Бразилії, Китаю, Японії, Південної Кореї, Німеччини, Нідерландів, Великобританії, Норвегії, Південної Африки. Найбільш ефективно працювали з сайтом користувачі з України, США та Росії, про що свідчить висока кількість відвідувань.

Важливим показником ефективного використання сайту наукової бібліотеки ДВНЗ «КНУ» є статистика використання окремих бібліотечних сторінок. У таблиці 2 подано 10 найбільш відвідуваних сторінок сайту. Найпопулярнішими сторінками є електронний каталог, електронна бібліотека методичних вказівок, читальні зали, структура бібліотеки, нові надходження.

Таблиця 2

**Показники використання бібліотечних сторінок
за період 1 вересня 2014 р. – 31 серпня 2015 р.**

Назва сторінки	Кількість переглядів сторінок
Електронний каталог	15410
Електронна бібліотека методичних вказівок	4112
Читальні зали	3494
Структура бібліотеки	1773
Нові надходження	1177
Послуги та сервіси	871
Ресурси	761
Бібліотечні ресурси в Інтернет	652
Тестовий доступ	578
Наукові періодичні і продовжувані видання	529

Отримані дані використовуються для подальшої оптимізації структури і змісту сайту.

У структурі головного меню сайту за минулий навчальний рік було виділено та оновлено такі розділи:

- «Дисертації до захисту»;
- «Бібліометрика української науки»;
- «Транслітерація кирилиці латиницею»;
- «Аспірантам, докторантам» (перелік українських журналів, які індексуються на міжнародних наукометричних платформах);
- «Інтернет ресурси для бібліотекарів» (представлені веб-сайти громадських організацій з питань бібліотечної справи та сайти видавництва України та світу);
- «Віртуальні виставки»;
- «Бібліографічні пам'ятки»;

- «Довідково-інформаційна та бібліографічна робота» (архів виконаних довідок, бібліографічні покажчики, віртуальна довідкова служба, ВРІ і ДОК, індексація документів, освітні послуги);
- «Комплектування фонду» (передплачена періодика, замовлення літератури);
- «Культурно-освітня діяльність наукової бібліотеки»;
- «Події» (конференції з бібліотечної справи).

На сучасному етапі із впровадженням нових технологій ми маємо змогу користуватися значно ширшим спектром джерел інформації, а саме: публікаціями в Інтернеті, електронними бібліотеками, web-форумами, телеконференціями, web-сайтами університетів, базами даних на CD та ін.

Протягом року наукова бібліотека надавала **Тестові (тріал) та Відкриті доступи** до наступних ресурсів:

- **БД Polpred.com.** Огляд засобів масової інформації;
- **Ліга: Закон;**
- **East View** (українські та російські наукові журнали, газети і стрічки новин, спеціалізовані ресурси, ретроспективні проекти, бібліографічні видання.);
- **ЕБС видавництва «Лань»** (доступ до безкоштовного контенту ЕБС на необмежений термін);
- **HeinOnline** (найбільша у світі база даних правових досліджень);
- **Royal Society Publishing** (доступ до БД міжнародних повнотекстових наукових журналів);
- **EBSCO Information Services** (доступ до повнотекстових тематичних баз від компанії EBSCO, а саме: **Academic Search Complete, Applied Science & Technology Source, Legal Source, Political Science Complete, Humanities Source і Education Source**);
- **Cairn.info** (колекції наукових журналів, наукових книг, енциклопедій, популярних журналів);
- **Al Manhal** (тестовий доступ до eBooks Collections, Journal Collections, Dissertations & Theses міжнародної компанії Al Manhal, найбільшого в світі постачальника повнотекстових баз даних наукової інформації з арабських країн).

Відкритий доступ:

- **Наукова періодика України** (на порталі Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, відкритий доступ до 1535 наукових журналів та збірників наукових праць, виданих в Україні);
- **eLIBRARY.RU** (наукова електронна бібліотека – журнали у вільному доступі).

Підсумовуючи, можна сказати, що на сьогодні інформаційні технології в науковій бібліотеці уже стали одним з важливих напрямів роботи. Користувачі мають змогу незалежно від віку, рівня освіти й місця проживання швидко й доступно отримувати повноцінне індивідуальне бібліотечне обслуговування безпосередньо вдома або на робочому місці.